

Bemærkninger om Josephos.

AF

J. L. HEIBERG

INGEN, der læser Josephos' historiske Værker igjennem i Sammenhæng, kan undgaa at lægge Mærke til de forbausende Modsigelser ikke blot i Beretningen af Facta og Domme om Personer, men ogsaa i den hele Livsbetragtning. Det er særligt Modsigelserne indenfor det religiøse, der har vakt min Interesse og foranlediget mig til at se mig om i den nyere Litteratur om Josephos¹. Det viste sig saa, at Modsigelserne hang sammen med hans Kilder, og hans Benyttelse af disse forekom mig saa mærkværdig, at jeg har tænkt mig, at den ogsaa kunde have Interesse for Historikere i snevrere Forstand — ialtfald som et advarende Exempel paa, hvad man kan risikere at komme ud for i antik Historie.

Jeg forudskikker en kort Oversigt over Josephos' Liv, som han har beskrevet i et særligt Skrift som Tillæg til Archæologien, og hans historiske Værker.

Josephos (Josepos) er født sidst i Aaret 37 e. Chr. (eller i Beg. af 38) og hørte til den fornemste Præsteclasser, hvortil ogsaa den Hasmonæiske Kongefamilie hørte; han paastaar, at han paa mødrene Side var beslægtet med denne, men det Slægtregister², han anfører efter Tempelarchivet, viser intet derom. Han fik den almindelige jødiske Opdragelse

¹ Oversigt hos Hölscher Pauly-Wissowa IX 1934 ff.

² Efter det var hans Tipoldemoder af Hasmonæerslægt.

og oplærtes i Kjendskab til Loven og de hellige Bøger; allerede i sit 14. Aar var han saa lovkyndig, at han efter hans egne Ord¹ »rosteres af alle for sin Skriftlærdom, saaat Ypperstepræsterne og Byens første Mænd stadigt søgte ham for at faa nøjere Oplysning om Lovspørgsmaal«. Han gjorde sig bekjendt med de 3 Skoler (Pharisæer, Sadducæer, og Essenere) og tilbragte 3 Aar hos en Eremit Bannus, der levede i Ørknen ligesom Johannes den Døber klædt i Bark og Blade og nærende sig af Markens Urter. 19 Aar gammel traadte Josephos ind i det offentlige Liv, hvor han sluttede sig til Pharisæerne (til Oplysning for sine græske Læsere sammenstiller han dem med Stoikerne, hvis Philosophi dengang var de dannedes, især alle dannede Romeres, Religion). 26 Aar gl. bliver han sendt til Rom for at skaffe nogle jødiske Præster fri, som Procuratoren Felix havde sendt i Lænker til den kejserlige Domstol. Han led Skibbrud undervejs men slap derfra med Livet, og i Rom blev han af en jødisk Skuespiller i Neros Omgivelser præsenteret for Poppaea Sabina, som udvirkede for ham, at de arresterede Præster blev givet fri. Hun var lige (Aar 62) bleven Neros officielle Gemalinde og var meget jødevenlig, »hun var gudfrygtig« siger Josephos². Da Josephos kom tilbage til Jerusalem, forefandt han Landet i Gæring mod Romerne. »Ypperstepræsterne og de fornemste af Pharisæerne« og Josephos med dem søgte at hindre den truende Opstand eller idetmindste at holde den hen, til der kom en tilstrækkelig romersk Hærstyrke tilstede³. Men da den romerske Statholder i Syrien efter et tabt Slag maatte rømme Judæa (Efteraaret 66)⁴ — »til hele vort Folks Ulykke« —, var Folkerejsningen ikke til at holde tilbage, og Synhedriet var nødt til at tage Sagen i sin Haand. Josephos blev Commandant i Galilæa, hvor han havde mange Vanskeligheder med det fanatiske Krigsparti, der havde ham mistænkt for Lunkenhed og engang nær havde faaet ham afsat. Da Vespasian i Foraaret 67 rykkede ind i Ga-

¹ Vita 9. ² Arch. XX 195. ³ Ib. 21 ff. ⁴ Ib. 24.

lilæa, flygtede de fleste af Josephos' Tropper, og da han ikke fik den forlangte Hjælp fra Jerusalem, maatte han med Resterne af sin Hær flygte til den lille Bjergfæstning Jotapata; den blev belejret af Vespasian og maatte capitulere efter 47 Dages Forløb. Han vidste at indynde sig hos Vespasian — om Midlerne senere —, blev skaansomt behandlet og, efterat Vespasian var udraabt til Kejser (69), frigiven af ham (Flavius Josephus). Josephos blev i hans Omgivelser og fulgte Titus, da denne i Aaret 70 rykkede mod Jerusalem, hvis Erobring han overværede. Derefter flyttede han til Rom, hvor Vespasian skaffede ham romersk Borgerret, og hvor han ogsaa stod i Gunst hos Titus og Domitian. Her blev han Resten af sit Liv beskæftiget med sine litteraire Arbejder. De er følgende.

1) Den jødiske Krig (*Περὶ τοῦ Ἰουδαϊκοῦ πολέμου*), 7 Bøger, forfattet efter Aar 75 og før 79; det blev overrakt Vespasian og Titus personligt¹. Værket indeholder, efter en kort Oversigt over Judæas Historie fra Makkabæeropstanden mod Antiochos Epiphanes Aar 167 til Aar 6 e. Chr., hvor det blev lagt ind under den romerske Provins Syrien, og en fragmentarisk Fremstilling af Aarene 6—65, en detaljeret Skildring af Begivenhederne fra 66—73, som Forfatteren selv deltog i.

2) Den jødiske Archæologi (*ἡ ἀρχαιολογία*), 20 Bøger (ligesom Dionysios Halicarn.'s *Ῥωμαϊκὴ ἀρχαιολογία*), den jødiske Historie fra Verdens Skabelse til Aar 66 e. Chr., afsluttet Aar 93—94 og dediceret til en litterairt interesseret Romer Epaphroditos, hvis Opmuntring Værkets Fuldførelse skyldes². Da denne Epaphroditos efter Josephos' Ord — han har »selv deltaget i store Begivenheder og oplevet mangfoldige Tilskikkelser« — ogsaa har spillet en politisk Rolle, ligger det nær at tænke paa Neros bekjendte Frigivne, som var ham behjælpelig ved hans Selvmord og derfor blev henrettet af Domitian³ henimod Slutningen af

¹ Vita 361. Contra Apion. I 51. ² Arch. I 8. ³ Sueton, Nero 49,3; Domit. 14,4.

hans Regering (vistnok Aar 95). Det er af Vigtighed for den omstridte Datering af

3) Selvbiographien, som er dediceret samme Mand. Biographiens Begyndelse »Men min Herkomst . . .« slutter sig nøje til Archæologien, som dog ender med: »Her vil jeg afslutte Archæologien, som bestaar af 20 Bøger« osv.; der følger et Løfte om et Værk i 4 Bøger, der skal handle om »Gud og hans Væsen« efter jødisk Opfattelse og om de jødiske Love. Ikke destomindre betegnes Biographien¹ ligefrem som Archæologiens Afslutning ved de Ord, hvormed den ender: »Efter at have dediceret dig, bedste Epaphroditos, hele min Optegnelse af Archæologien slutter jeg foreløbigt mit Værk«. Det naturligste er da at antage, at Biographien er skrevet i umiddelbar Fortsættelse af Archæologien, og hvis Epaphroditos er den nævnte Privatsecretair hos Nero, maa det jo være Tilfældet, da han blev henrettet af Domitian (altsaa senest 96). Derimod taler, at Kong Agrippa II omtales som død², medens han efter Justus fra Tiberias først skal være død Aar 100³, med hvilket Aar Justus sluttede sit Værk. Da vi kun kjender dette paa anden Haand, er en Fejltagelse hos vor Hjemmelsmand Photios jo mulig, og alle andre Omstændigheder taler stærkt for Biographiens Affattelse kort efter Archæologien.

Fra omtrent samme Tid — Archæologien omtales⁴ som udkommet, og Bogen er dediceret Epaphroditos — maa det Skrift være, som almindeligt gaar under den lidet passende Titel

4) Mod Apion, 2 Bøger (vore ældste Kilder citerer den som »Mod Hellenerne« eller »Om Jødefolkets Ælde«). Det er en Imødegaaelse af antisemitiske Skrifter af flere græske, især alexandrinske, Forfattere, deriblandt den ubetydelige alexandrinske Grammatiker og Homerforsker Apion, der i sin Tid havde været Ordfører for ét Gesandtskab fra Alexandria til Caligula mod Jøderne⁵ (deres Forsvar ved den Lej-

¹ Den behødes Arch. XX 266. ² Vita 359. ³ Photius, Bibl. cod. 33.

⁴ Contra Ap. I 1, 54; II 287. ⁵ Arch. XVIII 257.

lighed foreligger i Philons Legatio ad Gaium Caesarem); Josephos¹ omtaler ham som forlængst afdød, men polemiserer mod et Skrift af ham², der trods sin Taabelighed endnu læstes.

Sine videre litteraire Planer har Josephos ikke faaet udført. Hans Modersmaal var Aramaisk, og paa dette Sprog havde han først beskrevet den jødiske Opstand³ »for Barbarerne inde i Landet«. At han ogsaa kunde Hebraisk, fremgaar til Overflod — han var jo Præst og Skrifflærd — af mange Steder i hans Værk, bl. a. af hans græske Gjengivelser af hebraiske Navne; efter Jerusalems Fald forærede Titus ham et Exemplar af »de hellige Bøger« (altsaa det gl. Testamente)⁴. Men de foreliggende Værker er paa Dattidens hellenistiske Græsk; af Hebraismer er der kun svage Spor. Baade Archæologien og Jødekrigen henvender sig⁵ ogsaa udtrykkeligt til et græsk og romersk Publicum, hvem han vil give autentisk Oplysning om Krigen og om Jødernes Historie idethele i Modsætning til de curserende falske, upaalidelige og tendentieuse Fremstillinger. Ogsaa Skriftet mod Apion har ifølge Sagens Natur samme Formaal og samme Publicum for Øje; det er bl. a. forandriget⁶ ved den Mistillid, hvormed hans »Archæologi« er bleven modtaget af et forblindet Publicum. Og han mener i al Beskedenhed⁷, at ingen Jøde eller Ikke-Jøde kunde fremstille den jødiske Historie for Hellenerne saa godt og nøjagtigt som han selv, da han for det første af sine Landsmænd er anerkjendt som den mest bevandrede i den nationale Dannelse og for det andet har studeret græsk Litteratur og Sprog, hvad hans Trosfæller ellers lader haant om. Under Udarbejdelsen af Archæologien⁸ var han dog ved at opgive sit Forehavende af Hensyn til Vanskeligheden ved at behandle et saadant Stof paa et for ham fremmed Sprog, og i Rom fik han nogle Grækere til at

¹ Contra Ap. II 143 f. ² Ib. II 2 f. ³ Bell. Iud. I 3. ⁴ Vita 418.
⁵ Arch. I 5. Bell. I 6; 30. ⁶ Contra Ap. I 2. ⁷ Arch. XX 262 ff. ⁸ Arch. I 7.

hjælpe sig med det sproglige¹. Hvor han beskriver, hvad han selv har oplevet, er hans Fremstilling interessant og malende, og i Polemiken viser han haade dialektisk Skarp-sindighed og Vid.

Naar man vil danne sig en Forestilling om Josephos' egen Livsanskuelse og om hans Betingelser for at skrive Historie, gjør man bedst i at begynde med de Dele af hans Værker, hvor hans Kilde er Selvsyn og egen Oplevelse, altsaa Biographien og Jødekrigen fra II 284. Sin Sagkundskab som Deltager i Begivenhederne betoner han meget stærkt² overfor afvigende Fremstillinger, og allerede under Jerusalems Belejring, da han var hos Titus, begyndte han at gjøre Optegnelser³ om, hvad han saa i den romerske Lejr eller hørte af jødiske Overløbere; desuden antyder han⁴, at han har havt Adgang til Vespasians commentarii (*ὑπομνήματα*).

Naturligvis maa man hos Romernes haandgangne Mand, der i sine Landsmænds Øjne stod som en Renegat, være forberedt paa en vis Tendens.

Særligt haandgribelig er denne i Biographien. Josephos' Landsmand Justus fra Tiberias, der selv havde spillet en Rolle under Krigen som fordækt Romerfjende⁵ og aaben Modstander af Josephos⁶, havde udgivet en kort Beskrivelse af Opstanden, hvori han kritiserede Josephos Værk⁷ og udslyngede den Beskyldning, at han og Galilæerne var Skyld i, at Tiberias havde gjort Oprør mod Rom. Denne Beskyldning maatte være højst pinlig for Josephos, der var blevet Kejserens Ven, og han giver derfor en hadefuld Skildring af Justus' Optræden under Krigen, idet han gjør Undskyldning for, at han ikke har omtalt ham i »Jødekrigen«; han vilde skaane ham. Han kan ikke benægte⁸, at Tiberias' Øvrighed fra Begyndelsen af var romervenlig

¹ Contra Ap. I 50. ² Contra Ap. I 55 f. ³ Contra Ap. I 49. ⁴ Vita 342, cf. 358. ⁵ Ib. 36 ff. ⁶ Ib. 88 ff. ⁷ Ib. 338 ff. ⁸ Ib. 381; 391.

og indkaldte romerske Tropper, hvorfor Galilæerne kaldte dem Forrhædere og truede Byen med Undergang. Efter Josephos' Fremstilling¹ vilde Justus overtale dem til Opstand i Haab om at bemægtige sig Herredømmet i Galilæa og fortrænge Josephos fra Commandoen der; men da Galilæerne ikke vilde vide af ham at sige, og han frygtede Josephos' Vrede, flygtede han — til Romerne. Det kan ikke nægtes, at denne Fremstilling slaar sig selv paa Munden. En ligesaa haandgribelig Fordrejelse er det, naar han paa-
staar² at være sendt til Galilæa for at faa Oprørerne til at nedlægge Vaabene og afvente Synhedriets Beslutning, paa et Tidspunkt »hvor Galilæa endnu ikke helt var faldet fra Rom, men for en Del endnu var roligt«. Det staar i uhjælpelig Modstrid med Fremstillingen i »Jødekrigen«, hvor Josephos nævnes³ blandt de Feltherrer, som Øvrigheden i Jerusalem tvungen af det romerfjendtlige Parti sendte ud for at organisere Opstanden. Endog i selve Biographien fortæller han Ting, som bekræfter »Jødekrigen« Fremstilling og gjør Justus' Anklage forstaaelig; saaledes lader han⁴ Repræsentanter for Øvrigheden i Tiberias, deriblandt Justus, vide, at han er sendt fra Jerusalem for at forlange Herodes' Slot der i Byen nedrevet, fordi der deri mod Moseloven findes »Billeder af levende Væsner«; efter lang Vægring gaar de ind derpaa, men imens har Pøblen understøttet af nogle Galilæere besørget Ødelæggelsen — naturligvis til megen Harme for Josephos. Om Indbyggerne i Sepphoris fortæller han⁵, at de havde besluttet at blive Romerne tro og »af Frygt for hans Komme« søgte at rejse Modstand imod ham. Han roser sig ogsaa af⁶ at have sat Byerne i Galilæa i Forsvarsstand og at have faaet Øvrigheden i Gamala⁷ til »at falde fra Kejseren og gribe til Vaaben for derved at gjenvinde Friheden.« Disse Steder taler tydeligt nok om hans Opgave i Galilæa og hans romerfjendtlige Optræden.

¹ Vita 390 ff. ² Ib. 28 f. ³ Bell. II 568. ⁴ Vita 65 ff. ⁵ Ib. 104.

⁶ Ib. 187 ff.

⁷ Fæstning ved Genesareth Sø, underlagt hans Commando.

I »Jødekrigen«¹ ligger Tendensen vel ikke saa aabent for Dagen paa enkelte Steder, men den gjennemsyrrer hele Værket; dets Formaal er at vise, at Skylden for den ulykkelige Krig hverken falder paa Vespasian og Titus eller paa de ledende i Jerusalem eller paa Folket som Helhed, men udelukkende paa en Bande nationalistiske Zeloter, som han skildrer med de mørkeste Farver. Det romerske Hærvesen omtaler han udførligt og med største Beundring², efter eget Sigende ikke saameget for at sige Romerne en Behagelighed som for at trøste dem, der har maattet bukke under for denne fortrinlige Krigsmaskine, og han forsømmer ingen Lejlighed³ til at fremhæve Titus' Medfølelse med det ulykkelige Folk, hvis Halstarighed tvinger ham til Skaanselløshed, og de mange Forsøg, han selv, endog med Livsfare, har gjort paa at bevæge Besætningen i Jerusalem til Capitulation. Det er intet Under, at Josephos' Værk fandt det allerhøjeste Bifald baade hos Titus og hos Roms tro Forbundsfælle Kong Agrippa II, hvis Attester for Paaidelighed Forfatteren noterer⁴ med Tilfredsstillelse.

Charakteristisk er Josephos' behændige Optræden overfor Vespasian. Da han som Krigsfange, efter eget Sigende⁵ under megen anerkjendende Deltagelse overfor den tapre Modstander fra de romerske Officerers Side, blev ført til Vespasian og havde faaet at vide, at det var dennes Hensigt at sende ham til Nero, bad han om en Samtale under fire Øjne, og i Overværelse af Titus og to Venner af Vespasian forudsagde han denne, at han og hans Søn snart skulde blive Kejsere og Verdens Herrer. I Josephos' egen Fremstilling, som her maa være sandfærdig, da den directe og indirecte er godkjendt af Titus, sporer man endnu den prophetisk-mysti-

¹ Bell. V 257 siger han, at man med Grund kan tilskrive Jødernes Ulykke deres egne og Romerne Retten, men tilføjer, at herom maa enhver dømme efter sit Standpunkt.

² Bell. III 108. ³ Bell. V 522; VI 130. Det betones udtrykkeligt som et af Værkets Themata i Fortalen (27).

⁴ Vita 361 ff. ⁵ Bell. III 392 ff.

ske Tone, hvormed han har forstaaet at imponere; hans Propheti omtales da ogsaa baade af Dion Kassios¹, der lader ham sige med et Smil: »Nu lægger du mig i Lænker, men om et Aar vil du som Kejsers løse mine Lænker«, og af Suetonius², der ærbødigt betegner Josephos som »en fornem jødisk Fange«. Appian³ havde omtalt, at Josephos har anført en jødisk Propheti om, at der fra Judæa skulde udgaa en Verdenshersker, og anvendt den paa Vespasian; Eusebios⁴ og efter ham Zonaras mener, at Prophetien snarere mente Christus. Vespasian var dog i Begyndelsen skeptisk overfor Propheten, og først da det var blevet konstateret, at Josephos ogsaa havde forudsagt, at Jotapata vilde blive erobret efter 47 Dages Forsvar, og at han selv vilde blive fanget levende af Romerne, begyndte han at fæste Lid dertil; han beholdt Josephos hos sig og efter Titus Anbefaling behandlede han ham godt, skjøndt han vedblev at holde ham i Lænker⁵. Først da Spaadommen var gaaet i Opfyldelse, befriede han ham for dem. Følelsen af, at Vespasian var Fremtidens Mand, maa i Orienten have ligget i Luften; Kejserværdigheden blev forudsagt ham ogsaa af en Rabbiner og Mirakelmanden Apollonios fra Tyana⁶.

Ogsaa ellers gjør Josephos sig til af sin Fremsynthed. Han er ikke blot qua Præst og af Præsteslægt velbevandret i »de hellige Skrifters Prophetier«, men kan ogsaa tyde⁷ »hvad Gud dunkelt forkynder« gennem Drømme. En Drøm bevæger ham til at overgive sig levende til Vespasian, da den har vist ham, at »Skaberens bar besluttet«, at Jøderne skal synke i Knæ, og Romerne have al Lykken; da han føler sig som udvalgt til »at forkynde det fremtidige« (∴ Vespasians og Titus' Kejserværdighed), sparer han sit Liv »ikke som Forræder men som Guds Tjener«. Den Maade, hvorpaa han undgaar at dræbe sig sammen med Resterne af

¹ LXVI 1,4. ² Vesp. 5,6. ³ Hos Zonaras XI 16. — Josephos Bell. VI 312 ff. ⁴ Hist. eccl. III 8, 10 f. ⁵ Bell. IV 622 ff. ⁶ Philostratos, Vita Apoll. V 27 ff.

⁷ Bell. III 351 ff. Der menes den ovenfor omtalte »dunkle« Propheti.

Jotapatas Besætning¹ er forresten ligesaa karakteristisk som den kyniske Selvfølgelighed, hvormed han fortæller om sin Snedighed. Da de faa tilbageværende af hans Folk hører, at han vil overgive sig, stimler de sammen om ham, besværges ham ved »de fædrene Love« om at opgive sit Forsæt og truer ham paa Livet som Førræder, hvis han ikke giver efter. Josephos udvikler for dem i en meget »philosophisk« Tale (som han selv siger)², hvor ugudeligt det er egenmægtigt at skille Sjæl og Legeme; den, der ved en naturlig Død »betaler sin Gæld til Gud«, indgaar til Himmels Herlighed, og hans Sjæl tager siden i Verdenskredsløbet Bolig i ny rene Legemer; Selvmorderen derimod bliver efter jødisk Lov henkastet ubegravet, og hans Sjæl optages af »det mørke Hades«. De vil intet høre, og Josephos, der »anser det for Førræderi mod Guds Bud« at lade sit Liv, før han har forkyndt sin Propheti, lokker dem saa »i Tillid til Guds Forsorg« til at kaste Lod om, i hvilken Orden de skal dræbe hinanden; han bliver selvanden tilbage tilsidst, »enten man nu skal sige ved et Tilfælde eller ved Guds Forsyn«, og overtaler sin Makker til at blive ilive som han selv, skjønt han har motiveret det hele Arrangement med, at derved forhindres den Uretfærdighed, at en kunde fortryde Aftalen og beholde Livet, efterat de andre var døde (hvorledes dette kan gjælde den sidstlevende, er ikke til at begribe).

I Krigens Udfald og Jerusalems Ødelæggelse ser han³ en Følge af Guds Fordømmelsesdom over hele Folket, hvem han spærrer enhver Vej til Frelse, og en Opfyldelse af de gamle Prophetier om Byens Fald, naar Borgerne vender sig mod hinanden med Drab; »det er Gud selv, som ved Romerne bringer rensende Ild« over det ved Borgerkrig besmittede Tempel og »tilintetgjør den af saadan Besmitelse opfyldte By« tilraaber han⁴ sine forstokkede Landsmænd under Belejringen. Siden Oprøret har besmittet Jerusalem med Landsmænds Blod, kan Byen ikke mere være

¹ Bell. III 355 ff. ² Ib. III 361. ³ Ib. V 559. ⁴ Ib. VI 110.

Guds Bolig¹; den kan først gjenrejses, naar den har forsonet Guds Vrede, der har lagt den øde. Det er Gud selv, der af Vrede over de slette har forhindret, at Opstanden blev kvalt i Fødslen, hvad den var lige ved². Til Jødernes Fordærv redder Gud den senere Fører Joannes fra Gischala, Josephos' Dødsfjende, fra Romernes Hænder³. Da Oprørerne vil bruge noget til Templet bestemt Tømmer til Fæstningsværker, gjør Gud deres Arbejde unyttigt; før det er færdigt, tager Romerne Byen⁴. Han forblinder Jøderne med falske Forhaabninger ved en heldig Kamp til Straf for deres Lovovertrædelser⁵. Af et militairt Misgreb af Oprørerne ser man Guds Magt mod de ugudelige og Romernes Lykke⁶. Gud hjælper Romerne ved at vende Vinden, da deres Belejningsværker trues af Ild⁷; han redder Titus ud af en overhængende Fare⁸. De maadeholdne Førere som Ypperstepræsten Ananos bliver myrdede, fordi Gud har besluttet Byens Undergang⁹. At Zelternes Førere faar et Endeligt, der svarer til deres Forbrydelser, konstateres¹⁰ med Tilfredshed som et Bevis paa, at Slethed aldrig undgaar Guds Straf; den rammer haardt og desto haardere, jo senere den træffer den skyldige¹¹. Ogsaa en Romer, der har begunstiget nogle falske Beskyldninger mod Jøderne¹², deriblandt mod Josephos selv, rammes af Guds Straf og dør i Afsindighed.

Ved Siden af denne orthodoxe Forsynstro taler Josephos af og til om »Skæbnen« (*εἰμαρμένη*). At der ikke iogforsig behøver at ligge nogen Modsigelse deri, fremgaar af et Sted som dette¹³: »Gud havde forlængst dømt (Templet) til at gaa op i Luer, og nu var det af Skæbnen bestemte Tidspunkt (*ἡ εἰμαρμένη χρόνων περιόδος*) kommet«. Om den samme Sag hedder det andensteds¹⁴, at Oprørerne var forblindede af Skæbnens »Nødvendighed« (*τὸ χρεῶν*)¹⁵, der nu var inde for Byen og

¹ Bell. V 19. ² Ib. II 539. ³ Ib. IV 104. ⁴ Ib. V 39. ⁵ Ib. V 343.
⁶ Ib. VI 399. ⁷ Ib. VII 319. ⁸ Ib. V 60 ff. ⁹ Ib. IV 323. ¹⁰ Ib. VI 433.
¹¹ Ib. VII 33 ff. ¹² Ib. VII 451 ff. ¹³ Ib. VI 250. ¹⁴ Ib. V 572.

¹⁵ Sml. VI 428 *εἰμαρμένη* har indesluttet Jøderne i Jerusalem som i et Fængsel.

for dem. At en tapper jødisk Soldat, der hoverer over et uventet Kampheld og derefter bliver ramt af en Pil, siges at afgive et Bevis paa, hvor hurtigt »Nemesis« i Krigen rammer dem, der »har havt et urimeligt Held«, lyder mere hedensk, end det er ment. Det betyder heller ikke saa meget, at det om Josephos' egen Skæbne ved Jotapatas Erobring hedder, at den viste, »hvor stor Magt Tilfældet (*τύχη*) har, hvor hurtigt der kan indtræde et Omslag i Krig, og hvor usikre alle menneskelige Forhold er«; det er en Betragtning, der tilskrives Titus. Men der er et Par Steder, hvor disse noget kætterske Ord anvendes af særlige Grunde.

Da¹ en Skare Idumæere er kommen Zeloterne tilhjælp mod den moderate Ananos, der lukker Portene for dem, bliver det om Natten et saa frygteligt Uvejr, at begge Parter deri ser et Tegn paa Guds Vrede over Idumæernes Angreb paa den hellige Stad. Men det lykkes Zeloterne at faa en Port aabnet for deres Hjælpere, idet Ananos mod Sædvane den Nat ikke inspicerede Vagterne »ikke af Forsømmelighed fra Ananos Side, men fordi Skæbnen (*είμαρμένη*) magede det saa, at han og hans Folk blev nedhuggede«. Skjønt Josephos heri som sagt ser Guds Finger, generer han sig aabenbart for at sige rent ud, at Gud ofrede den fremragende Ypperstepræst, som har Josephos' Sympathi og Beundring, paa sin Straffedoms Alter. Endnu tydeligere er det, naar det² om en tapper romersk Centurion, der kommer ulykkeligt afdage ved et rent Uheld — hans sømbeslaaede Sko glider ud paa Brolægningen —, hedder, at »ogsaa han forfulgtes af Skæbnen (*είμαρμένη*), som ingen dødelig kan undgaa«, eller naar det om en anden romersk Soldat, der under et glimrende Angreb snubler over en Sten og bukker under efter tapper Modstand, siges³, at hans Skæbne er en Bebrejdelse mod »Tilfældet, der er misundeligt paa det udmærkede og hindrer overordentlige Held«. Da disse to Begivenheder er til Fordel for Jøderne, kan han ikke godt tilskrive Gud dem; de modvirker jo hans

¹ Bell. IV 288 ff. ² Ib. VI 81 ff. ³ Ib. VI 63.

Planer. Nogen Uklarhed røber ogsaa en Udtalelse som den¹ — i Anledning af nogle Varsler om Jerusalems nære Undergang —, at »Gud drager Omsorg for Menneskene og paa alle Maader forud giver Menneskeslægten Anvisning paa Midlerne til Redning, men de gaar tilgrunde ved Uforstand og selvforskyldte Ulykker«, især da det lige efter tilføjes², at Skæbnens »Nødvendighed (χρεών) er det umuligt for Mennesker at undgaa, selvom de ser den forud«. Standpunktet er Pharisæernes, som efter Josephos' Ord³ »lærer, at noget men ikke alt er Skæbnens, medens andet staar i vor egen Magt«, eller i en lidt anden Form⁴: »skjønt de mener, at alt sker efter Skæbnen (εἰμασμένη), ophæver de dog ikke den menneskelige Villie«. Ogsaa Josephos' ovenfor anførte Udtalelser om en Slags Sjælevandring stemmer med, hvad han angiver⁵ som Pharisæernes Lære; de tror paa Sjælens Udødelighed og paa Straf og Belønning efter Døden; de ondes Sjæle holdes i evigt Fængsel, de godes har »den Lindring at leve op igjen« i ny Legemer. Læren om Sjælens Udødelighed combineret med den Tanke, at Livet, ikke Døden, er en Ulykke for Mennesket, lader Josephos⁶ en jødisk Fæstningscommandant foredrage for at opmuntre sine Folk til at søge Døden, og han kan ikke skjule sin Sympathi for dette Heltemod, skjønt Tankegangen minder mere om Essenerne end om Pharisæerne med deres mange jordiske Interesser. For sit modsatte Formaal behøver Josephos jo kun Udødelighedshaabet for dem, der dør en naturlig Død, som Modsætning til Selvmordernes Lod.

At han hørte til Pharisæernes Parti, kan der ingen Tvivl være om; han betegner dem⁷ som det Parti, der fremfor alle andre ved Besked om »Fædrenes Love«. Han fremhæver⁸ det som en Fordel ved den jødiske Religion, at den ikke kjender »en Mangfoldighed af Bøger, der modsiges og strider mod hinanden, men kun 22«, der omfatter

¹ Bell. VI 310. ² Ib. VI 314. ³ Arch. XIII 172. ⁴ Ib. XVIII 13.

⁵ Ib. XVIII 14; sml. Bell. II 162 ff. ⁶ Bell. VII 340 ff. ⁷ Vita 191.

⁸ Contr. Ap. I 38.

hele Fortiden og med Rette nyder Tiltro; det er derfor paafaldende, at han omtaler¹ Sodomias Skæbne som noget »man siger« og som *μυθνεόμενα*; det samme Udtryk (*μυθνεόμενα*) bruger han² om Abrahams Ophold i Hebron.

Et ganske andet Forfatterphysiognomi møder en i de 2 første Bøger af »Jødekrigen« (I 31—II 116)³.

Her tales om de bekjendteste og vigtigste jødiske Forhold og Institutioner som noget for Forfatteren fremmed — Josephos plejer i saadanne Tilfælde at sige »vi«, her hedder det stadigt »Jøderne« — og som noget, der trænger til nærmere Forklaring, saaledes Sabbathen (I 146), Hvileaaret (I 60), Løvsalsfesten (I 73), Pinsefesten (I 253; »πεντηκοστή« saaledes kalder Jøderne en Fest, som holdes hver 7ende Uge« II 42), »de usyrede Brøds Fest, som hos Jøderne kaldes *πάσχα*« (II 10). Det tyder paa en ikke-jødisk Kilde. En Jøde vilde heller neppe til Forsvar for Herodes' mange Koner fremhæve⁴, at Flerkoneri er tilladt hos Jøderne »efter fædrende Skik«, eller have omtalt⁵ de prægtige Gravøl, som Skik og Brug kræver hos Jøderne, med kjendelig Misbilligelse som »Aarsag til Fattigdom for mange«, eller have tilladt sig den Bemærkning⁶, at Jødernes Fester og Gilder særligt giver Anledning til Uroligheder. Endnu mindre kan en Jøde tænkes at have motiveret⁷ et Sammenstød mellem græske Lejetropper og jødiske Oprørere med disse Ord: »da hverken Jøderne vilde opgive deres Forbitrelse eller Grækerne deres Troskab«. Alt dette tyder bestemt paa en græsk Kilde. Og hermed stemmer Afsnittets religieuse

¹ Bell. IV 484 f. ² Ib. IV 531.

³ I 1—30 er Josephos' Fortælle. II 117—283 benytter andre Kilder end det foregaaende, men der er ingen Anledning til her at gaa nærmere ind paa det noget uklare Forhold.

⁴ Bell. I 477. ⁵ Ib. II 1. ⁶ Ib. I 88. ⁷ Ib. I 94.

Holdning. Der tales paa ægte græsk Maner om (Skæbnens) *φθόρος*¹, om en *ἀλλάστωρ*, der forfølger Misdæderen i Hades², om de afdødes *δαίμονες* (her omtr. = manes), der kræver Hævn³. De myrdede Herodes-Sønner Alexandros' og Aristobulos' *δαίμονες*⁴ bringer ogsaa de skjulte Deltagere i Mordet for Dagen og forhindrer, at Hovedmanden for deres Mord, deres Halvbroder Antipatros, faar Underretning om, at han er opdaget⁵; i et falskt Haab om, at Herodes er forsonligt stemt, overgiver han sig i hans Hænder, idet »τὸ δαιμόνιον⁶ førte ham i Fælden«. I alle disse Tilfælde vilde Josephos have talt om Guds Straf. Naar det i Anledning af et mislykket Selvmordsforsøg af et Hovedvidne mod Antipatros hedder⁷, at det »som det synes« skete ved Forsynets Villie, idet Gud vilde straffe Antipatros, gaar det ikke ud over, hvad ogsaa en stoisk-dannet Hedning kunde sige, og at en Hofbarber kommer til at røbe sig *ἐκ τινος θεοβλαβείας*⁸ er en mere hedensk end jødisk Forestilling. Josephos vilde sikkert heller ikke, hvor han taler selv, have forklaret Herodes' huslige Ulykker som Skæbnens Nemesis⁹ for hans Krigsheld, men som Guds Straf for hans Misgjerninger; Herodes selv klager over, at *δαίμων τις* lægger hans Hus øde, og over den uretfærdige Skæbne (*εἰμαρμένη*), der forfølger ham¹⁰. At hans usædvanlige Sygdom skulde være en Straf fra Gud, anføres¹¹ som en Mening af de jødiske Vismænd, der overalt ser Guds Finger (*οἱ ἐπιθειάζοντες τῶν σοφιστῶν*), men tiltrædes ikke. Skildringen¹² af Pharisæernes Intriger hos en jødisk Dronning passer ogsaa daarligt med Josephos' Standpunct.

Der bliver derfor ingen anden Udvej end at antage dette Parti af »Jødekrigen« for en tankeløs og ganske uselvstændig Afskrift af en græsk hedensk Kilde. Hvor vidt Tankeløsheden gaar, ses af, at der ved Omtalen af, hvorledes Crassus' quaestor Cassius efter dennes Nederlag overfor

¹ Bell. I 184. ² Ib. I 596. ³ Ib. I 521. ⁴ Ib. I 599. ⁵ Ib. I 607.

⁶ Ib. I 613. ⁷ Ib. I 593. ⁸ Ib. I 547. ⁹ Ib. I 431 ἢ τύχη ἐνεμέσασεν.

¹⁰ Ib. I 656. ¹¹ Ib. I 628. ¹² Ib. I 110 ff.

Partherne forsvarer Syrien imod dem, er løbet disse Ord med ¹: »hvorum vi andensteds vil fortælle«, skjønt Josephos hverken har omtalt eller i noget af sine Skrifter har havt Lejlighed til at omtale disse Begivenheder udførligere. Hvor de antydes i Archæologien ² hedder det da ogsaa: »som det ogsaa er fortalt af andre«. De anførte Ord er altsaa mekanisk overtaget fra Kilden og giver en Antydning af dennes Beskaffenhed; den har bl. a. behandlet Roms Historie. Naar man nu lægger Mærke til, hvor udførligt og detailleret Herodes' Historie er fortalt (I 180—673), overvejende med Sympathi, kan man ikke undgaa den Formodning, at denne græske Kilde er Herodes' Hofhistoriograph og betroede Mand Nikolaos fra Damaskos, hvis store Verdenshistorie ogsaa behandlede Herodes' Regering. Det bekræftes ved de udførlige Beretninger om Nikolaos' Virksomhed i Herodes' Tjeneste — hans Anklagetale mod Antipatros nævnes I 629, hans Forsvar for Herodes mod de »af Naturen uregerlige og opsætsige Jøder« II 92 — og ved Sammenligning med de bevarede Fragmenter. Nogle Uoverensstemmelser med disse gjør ikke Antagelsen af en Benyttelse paa anden Haand absolut nødvendig, da Nikolaos vistnok har omtalt Herodes i flere Skrifter baade før og efter Kongens Død, hvad der nok kan have foranlediget nogen Ændring i Belysningen. I Archæologien ³ bebrejdes det Nikolaos, at han har været partisk for Herodes.

Naar Josephos aabenbart har skiftet Kilde ved II 117, kan det tyde paa, at Nikolaos' Verdenshistorie ikke gik længere end til Archelaos' Afsættelse Aar 6 e. Chr. (han var da omtr. 70 Aar). Forøvrigt viser den ganske umotiverede Skildring af de 3 jødiske Partier II 119—166, at Josephos ogsaa i dette Parti slavisk følger en fremmed Kilde; den udførlige og meget anerkjendende Beretning om Essenerne og deres Lære (II 119—161!), medens Pharisæerne maa nøjes med en halv Snes køligt anerkjendende Linier

¹ Bell. I 182. ² XIV 122. ³ XVI 183 ff. o. a. St.

(II 162—166; Sadducæerne afgjøres med 2 uvillige II 166), er uforenelig med Josephos' Partistandpunct, altsaa et mechanisk Laan.

Med disse Iagttagelser for Øje vil man paa Forhaand møde med en god Del Skepsis overfor Josephos' Selvstændighed i hans omfangsrige Hovedværk Archæologien. Og denne Skepsis viser sig ved nærmere Undersøgelse kun altfor berettiget.

I Archæologien¹ erklærer Forfatteren gjentagne Gange, at han ikke gjør andet end meddele de hellige Skrifers Indhold oversat fra Hebraisk uden Tilføjelser eller Fradrag, og han henviser ideligt til disse Skrifter og hvad han »har fundet« i dem. At dette nu for det første er meget langt fra at være bogstavelig Sandhed, behøver man ikke at have læst ret mange Sider for at se de mest haandgribelige Beviser paa. Ganske vist afgiver den bibelske Beretning Rygraden for Fortællingen i de 12 første Bøger (fra Genesis til 1. Makkabæerbog), og der er neppe tilstrækkelig Føje til at bestride, at Josephos virkelig selv af og til har slaaet efter baade i Septuaginta og i den hebraiske Text, som han jo havde faaet forærende af Titus. Men for det første er vitterligt et og andet udeladt. At de fleste af Deuteronomions Bestemmelser angaaende indre Forhold mangler, har ikke saameget at sige, da Forfatteren selv gjør Rede derfor og angiver² som Grund, at han vil behandle dem i et særligt Værk om jødiske Culturforhold; Moses' »politiske« Lovgivning³ har han derimod refereret, kun med nogen Forandring i Rækkefølgen, mere ordnet i Grupper. Mærkeligt nok kommer endel af det udeladte dog senere som et Indskud (III 223 ff.). Derimod er Lovene Exodus 21—23 helt udeladte⁴ uden Varsel; de skulde vel behandles i det

¹ I 5; 17. Til disse Udtalelser henviser Josephos selv Contra Ap. I 54. I 26 (om Verdens Skabelse) osv.

² IV 198; 302. ³ IV 196 f. ⁴ III 94.

paatænkte Værk. Men naar den anstødelige Historie om Thamar (Genesis 38)¹, Fortællingen om Guldkalven (Exodus 32)² og om Mirjams og Aarons Kritik af Moses' Ægteskab med Aithioperinden og Mirjams Spedalskhed (Numeri 12)³ er udeladte, maa det være gjort med Hensigt i den Tanke, at de vantro ikke havde godt af at faa saadanne betænkelige Historier at vide. Daniels Bog er Forfatteren noget ilde ved; han udelader ikke blot 7. Capitel om de 4 Dyr og de 4 Riger (det kunde maaske være Romerne ubehageligt) men ogsaa hele Slutningen fra Cap. 9 (om Jerusalems Ødelæggelse og Dommedag), og det, han optager, slutter han⁴ med en Bemærkning om, at man af Daniels Prophetier og deres Opfyldelse kan se, at det er urigtigt at benægte Guds Forsyn — hvis alt var tilfældigt, hvorledes skulde han saa have kunnet forudsige Fremtiden saa rigtigt? —, men han tilføjer som en Slags Undskyldning, at han har skrevet dette saaledes, som han har forefundet det, men hvis nogen vil mene anderledes derom, skal det ikke være ham forment; og efter at have givet⁵ et kort Uddrag af Cap. 4 (Nebukanedzars Drøm, hans Af-sindighed og Helbredelse) beder han om, at ingen vil gjøre ham Bebrejdelser, fordi han sit Program tro beretter, hvad han har fundet i gamle Bøger. Kunde Historien om et kronet Hoveds Fornedrelse maaske fornærme Kejseren? Til Fortællingen⁶ i Cap. 2 om Statuen paa Lerfodder og Ud-lægningen af de 4 Metaller i den følger han den Bemærkning, at Daniel ogsaa forklarede Stenen, der væltede Statuen, men det vil han ikke medtage, da han kun vil skrive om det forbigangne og indtrufne, ikke om det tilkommende; hvis nogen ønsker Besked ogsaa om den dunkle Fremtid, kan de selv læse efter hos Daniel. Ogsaa her sporer man Hensynet til Rom, Jernriget, som Stenen ogsaa knuser.

Endnu betydeligere og meget mere omfattende end disse Udeladelser er de Tilføjelser, der helt igjennem er flettet ind i den gammeltestamentlige Fortælling: profanhistoriske

¹ H 39. ² III 200. ³ III 300. ⁴ X 280 f. ⁵ X 216 ff. ⁶ X 203 ff.

Notitser, Citater af græske Forfattere ligefra Homer og Hesiodos til Polybios, deriblandt adskillige ret afsides liggende og ubekjendte, desuden jødiske legendariske Fortællinger som f. Ex. de phantastisk udsmykkede Skildringer¹ af Salomons og hans Tempels Pragt og Rigdom. At Josephos selvstændigt skulde have samlet dette Stof, er efter Erfaringerne fra hans Fremgangsmaade i »Jødekrigen« første Bøger ganske utroligt; han har sikkert forefundet det i en eller anden Kilde, som han temmelig mekanisk skriver af. Der er kun et Sted, hvor denne Combination af Lærdom kan tænkes opstaaet: i den hellenistisk-jødiske Skole i Alexandria, hvis Studier vi kan danne os en Forestilling om bl. a. gennem Philons Skrifter, som for en Del opererer med det samme lærde Materiale, samlet efterhaanden for at tjene Fortolkningen af det gamle Testamente. En saadan skolemæssig Tradition antydes ved Kildeangivelser² som: »nogle siger«, »man siger«, »det hedder sig«, og ved Sammenstillingen af flere Forklaringer som f. Ex.³ af Navnet Phoras = Euphrat Genesis 2,14. Og Sporene af Kildens Hjemstavn er ikke helt udvaskede. Forfatteren ved saaledes paafaldende god Besked om alt, hvad der vedrører Ægypten. Ved Beretningen om Syndflodens Ophør siger han i Anledning af den hebraiske Betegnelse af Regnbuen som »Guds Bue« (ὄξον Gen. 9, 14), at dermed menes »Iris, som de derboende (οἱ ἔκει) ⁴ anser for at være Guds Bue (ὄξον)«; han betragter altsaa Jøderne i Palæstina og deres Sprog som noget fremmed og fjernt. Naar det hedder⁵, at Ypperstepræstens Brystsmykke er ophørt med at lyse »200 Aar, før jeg skrev dette Skrift, fordi Gud vrededes over Overtrædelsen af Loven, hvorom vi vil tale ved en anden Lejlighed«, kan der derved ikke tænkes paa andet end paa Frafaldet til Helleniseringen under Antiochos Epiphanes (XII 240; 1. Makkab. I, 11 ff.); men saa passer de 200 Aar ikke til Josephos' Tid men paa c. 30 e. Chr. Disse Steder

¹ VIII 90—94; 181—87. ² VII 67. IX 47. I 239. ³ I 39. ⁴ I 103.

⁵ III 128.

viser den samme tankeløse Benyttelse af Kilden, som er konstateret overfor Nikolaos fra Damaskos i »Jødekrigen«. Det er ogsaa betegnende, at Stridsskriftet »Mod Apion« tildels opererer med det samme Citatstof, men undertiden i saa afvigende Form, at det tydeligt nok ikke er førstehaands men afskrevet efter forskellige Kilder. Saaledes anføres det samme Sted af Agatharchides i forskjellig Form og Udstrækning Archæol. XII 5 ff., og Mod Ap. I 208 ff., og Herodots Udtalelse om Udbredelsen af Omskærelsen citeres rigtigt Mod Ap. I 170 (det er uvist, om Aithioerne har modtaget den fra Ægypterne, eller omvendt) men Archæol. VIII 260 ff. galt (Aithioerne har lært det af Ægypterne).

Paa Grund af dette slaviske Afhængighedsforhold er det vanskeligt at afgjøre, naar Josephos selv taler, og naar det er hans Kilde, der har Ordet. Den plumpe Maade, hvorpaa det gamle Testamentes anthropomorphistiske Fortællinger gjengives, er maaske hans egen. Naar det saaledes hedder¹, at Gud »ærgrede sig« over, at Saul mod hans Befaling havde skaanet Amalekiterkongen, og »ansaa det for skammeligt«², at Saul, hvem han havde givet Sejr, ringegtede ham, og at der end ikke vistes ham saa megen Lydighed, som man viser en jordisk Konge, og at han derfor »fortrød«³ at have gjort Saul til Konge, er det en stærk Forgrovelse af Biblens korte Beretning (1. Kong. 15, 10—11), og det maatte forarge ikke blot dannede Grækere, der forlængst var ude over et saa primitivt Standpunct, men overhovedet enhver, der havde mindste Berøring med græsk Philosphi. Det er i hvert Fald en anden Aand end den, der har strøget de anførte anstødelige Steder. Denne sidste lader derimod høre fra sig, naar Muligheden af Jødernes Overgang over det røde Hav rationalistisk forsvares⁴ ved en Henviisning til Alexander den stores Marche langs »det pamphylliske Hav,« endda med den Tilføjelse: »herom kan nu enhver mene, som han finder for godt«. Paa samme Maade hedder det efter Skildringen af det vældige Vejr med

¹ VI 142 f. *ἀχθεται*. ² *δεινὸν ἤγειτο*. ³ *μετανοεῖν*. ⁴ II 347 f.

Lyn og Torden, der ledsager Mødet med Jehova ved Sinai (Exod. 19, 16): »herom kan nu enhver Læser tænke, som han finder for godt, men jeg maa fortælle det saaledes, som det staar skrevet i de hellige Bøger«¹. Ogsaa Jonas' Historie berettes med nogen Generthed og gjentagne Henvisninger² til, at saaledes staar der skrevet. Naar Makkabæren Mattathias³ taler om, at man vinder Udødelighed ved Mindet om ens Bedrifter, stemmer det ikke godt med Pharisæernes Lære om Sjælens Udødelighed, som Josephos maa antages at have hyldet. Man vil heller ikke tiltro ham Anvendelsen⁴ af Daniels Prophetier som Gjendrivelse af Epikureernes Benægten af Forsynet eller den beskedne Protest⁵ mod Polybios, der forklarede Antiochos' Sygdom som en Straf for den paatænkte Plyndring af et Artemistempele; det er dog rimeligere, at det var Straf for den udførte Plyndring af Templet i Jerusalem, mener Forfatteren, men han vil forøvrigt ikke disputere med den udmærkede Forfatter derom. Snarere kan man tiltro den gamle Officer de moralske Betragtninger⁶, som Sauls Skæbne giver ham Anledning til; han opstiller ham med mange beundrende Ord som et Exempel til Efterfølgelse, fordi han modigt gik i Kampen, uagtet dens Udfald var ham forudsagt; saaledes bærer en ægte Konge og Helt sig ad. Denne paafaldende Sympathi for Saul udstrækker sig ogsaa til Hexen i Endor, der faar megen Ros, fordi hun uegennyttigt hjælper Saul, uagtet han i sin Tid har forbudt alle Spaadomskunster.

Fra XI. Bog bliver Kildeforholdet et andet. I Begyndelsen kunde endnu 1. Makkabæerbog benyttes, men for den følgende Tid til Aar 66 e. Chr. bød det gamle Testamente intet. Den ny Kildes Indtræden viser sig i det ydre ved, at Bøgerne XIII—XV indledes med en Recapitulation af det foregaaende (en lignende Indledning til VIII viser

¹ III 81. ² IV 208; 214. ³ XII 282. ⁴ X 277 f. ⁵ XII 357 ff. ⁶ VI 340 ff.

sig ved sin hele Form at være indføjet senere af Forfatteren); men den alexandrinsk-jødiske Kilde spores stadig ved Siden af, bl. a. i de mange jødiske Legender, som findes hele Værket igjennem og tildels kommer igjen i rabbinisk Litteratur. En stor Del disse Bøger handler om Herodes og stemmer med de to første Bøger af »Jødekrigen«, gaar altsaa tilbage til Nikolaos fra Damaskos. Den rent mekaniske Sammensvejsning af de to Kilder viser sig i skrigende Modsigelser; Antiochos VII karakteriseres¹ som grisk, slet og upaalidelig, men viser sig kort efter som meget from og rundhaandet; han faar endog Tilnavnet² »den fromme«; Skildringen af Ypperstepræst-Kongen Aristobulos i XIII 318—19, der beraaber sig paa Strabon, er betydeligt mere rosende end den foregaaende Fortælling om ham (XIII 301 ff.), som stammer fra Nikolaos³, osv. Nikolaos' Herodes-venlige, ikke-jødiske Standpunct skinner f. Ex. igjennem i den spottende Skildring⁴ af, hvorledes Herodes gjør Jødernes Ophidselse over nogle opstillede Trophæer, som de betragter som forbudte Menneskebilleder, til Latter ved at vise dem, hvad de bestaar af.

Ogsaa i Bøgerne XVI—XVII ligger Nikolaos til Grund, men ogsaa her sammensmeltet med en jødisk Kilde, som polemiserer imod ham. Saaledes gives der⁵ en meget ugunstig Charakteristik af Herodes, som kontrasterer stærkt med Nikolaos'⁶. Særligt klart er Forholdet ved Gjengivelsen⁷ af den Tale, Nikolaos holder overfor Marcus Agrippa til Forsvar for de betrængte Jøder i Lilleasien. I Begyndelsen tales der om Jøderne i 3. Person og, ganske ujødisk, om deres Guder; men i Talens Løb gaas der over til at sige vi om dem, og samtidigt hedder det correct Gud. Her foreligger altsaa en jødisk Omarbejdelse og Udvidelse af Nikolaos. Det er sikkert den samme Haand, der ogsaa spores i Bøgerne XIII—XV, hvor vi finder den samme Uvillie mod Herodes⁸, navnlig en stadig Fremhæven af hans »idumæ-

¹ XIII 225 f. = Bell. I 51. ² XIII 242—44. ³ Bell. I 70 ff. ⁴ XV 277 ff. ⁵ XVI 150—59. ⁶ Bell. I 429 ff. ⁷ Archæol. XVI 31 ff. ⁸ XIV 403.

iske, det vil sige halv-jødiske« Herkomst og hans deraf følgende Mangel paa Ret til Thronen¹ i Modsætning til Hasmonæerslægten's Fornemhed og Ret til Thronen. Dette finder sin Forklaring i et Sted, hvor Josephos tilsyneladende taler i sit eget Navn. XVI 186 ff. hedder det om Nikolaos fra Damaskos² og hans Herodes-Venlighed: »Ham maa man nu, som jeg sagde, bære meget over med; for hans Værk er ikke til Oplysning for andre, men en Tjeneste, han gjør Kongen. Vi derimod, som er nærbeslægtede med det hasmonæiske Kongehus og derfor beklæder Præsteembedet med Ære, anser det ikke for sømmeligt at tale Usandhed derom og skildrer derfor Begivenhederne sandt og retfærdigt, idet vi vel nærer Agtelse for mange af hans Efterkommere, som beklæder Kongeværdigheden, men sætter Sandheden over dem«, selvom det vækker deres Vrede³. Det maa nu først vække Mistanke, at en saadan Udtalelse om Nikolaos slet ikke findes hos Josephos. Dernæst kan han ikke tale om flere, aabenbart endnu levende, Efterkommere af Herodes som regerende Fyrster; det passer paa Neros og Vespasians Tid, ikke paa Domitians. Stedet maa altsaa være mekanisk skrevet af efter en ældre Kilde. Selvom Josephos ogsaa er Præst og roser sig af at være (langt ude) beslægtet med Hasmonæerne, er det dog et stift Stykke, at han uden videre har tilegnet sig en saa personligt farvet Udtalelse af en anden Forfatter, og det vilde være utroligt, hvis der ikke som omtalt fandtes andre ligesaa tankeløst overtagne Selvcitater hos ham. Man kan daarligt tænke sig, at noget saadant kunde passere, hvis man ikke antager, at Josephos har ladet en Skriver excerperere, hvad han skulde bruge, og selv indskrænket sig til en udvortes og flygtig Sammenflikning af Excerpterne.

De sidste tre Bøger (XVIII—XX) bærer Præget af samme Fremgangsmaade. Deres Indhold er ret broget: parthisk Hi-

¹ XV 15 ff.; 63 osv. ² Se W. Otto, Pauly-Wissowa Suppl. II 10 f.

³ Det synes at være Meningen af de sidste Ord, som er forskrevne i vore Haandskrifter.

storie, romersk Historie og Efterretninger om Begivenheder og Uroligheder i Judæa, de sidste tildels Gjentagelser af, hvad der er fortalt i Begyndelsen af »Jødekrigen«, men med mange større og mindre Afvigelser, som viser, at Kilden her er en anden. XX 53 lover Forfatteren »senere« at fortælle om de Velgjerninger, Kongerne i Adiabene (i Mesopotamien) har vist Jerusalem, og den adiabenske Konge Monobazos' Historie vil han¹ »senere fortælle«; intet af disse Løfter bliver opfyldt, og vi har aabenbart atter her to Citater, der er løbet med fra Kilden og kun gjælder den. Der er al mulig Grund til at antage, at Josephos ogsaa i disse Bøger følger det samme Værk, som har leveret ham den lærde Islæt i de første 12 Bøger af Archæologien og fra XIII. Bog af er lagt til Grund.

Forfatteren til dette Kildeskrift har været en jødisk Præst af fornem Familie, fortrolig med den alexandrinske Skoles exegetiske og historiske Lærdom, ret belæst i græsk Litteratur, maaske ogsaa i latinsk; han citerer² »Livius, som har skrevet Roms Historie«, men muligvis kun paa anden Haand. Han er aristokratisk sindet og fremhæver ved enhver Lejlighed Ypperstepræstepartiets og »de første« Mænds kloge og gavnlige Optræden; de klæder sig i Sæk og Aske i Anledning af en Tumult og foreholder Folket de frygtelige Følger af voldsom Optræden³; Oprør og Voldshandlinger finder kun Sted, naar de overvældes af Hoben, eller uden deres Vidende⁴. De nationalistiske Zeloter er han meget forbitret paa⁵; han kalder dem i Reglen »Røvere« eller med andre ligesaa fæle Navne⁶ og bebrejder dem, at de hidser Folket mod Romerne⁷. Af samme Grund dadler han Pharisæerne meget skarpt; de er indbildske af deres Lovkyndighed, behersker Hoffets Damer og vil ikke sværge Kejseren Troskab⁸; en Pharisæer navngives⁹ som Støtte for Oprørerne. For hans religiøse Standpunct er det betegnende, at han roser¹⁰ Johannes den Døber som en »god

¹ XX 96. ² XIV 68. ³ XX 118 ff. ⁴ XVIII 26. ⁵ XX 2. ⁶ XVIII 6 ff. ⁷ XX 172. ⁸ XVII 41 ff. ⁹ XVIII 4 ff. ¹⁰ XVIII 116 ff.

Mand«, fordi han indskærpede, at Daaben kun havde Værd i Guds Øjne, naar den modtoges med et rent og fromt Hjerter. Om en adiabensk Konge, der er gaaet over til Jødedommen, siger han¹, at Gud reddede ham ud af mange Farer, »til Bevis paa, at de, der ser hen til ham og stoler paa ham alene, ikke gaar glip af Fromhedens Frugt«. Hans hellenistisk prægede Sindelag viser sig i hans Lovtale² over Agrippa I, der vel var venlig og gavmild ogsaa mod »de andre Folk«, men i Modsætning til Herodes ogsaa betænkte Jøderne rigeligt med offentlige Bygninger og andre Gaver. Dermed staar ogsaa Forfatterens udpræget romervenlige Standpunct i Forbindelse. Han lægger den største Vægt paa at vise, at Romerne altid har respecteret Jøderne og anerkjendt deres Tapperhed og Troskab, og meddeler³ en hel Række offentlige Actstykker i den udtalte Hensigt dermed at bevise, hvor stor Pris Romerne altid har sat paa Jøderne. Da hans Værk væsenligt kan antages at ville blive læst af Grækere, vil han dermed vise dem⁴, at det er ikke Sæder og religieuse Skikke, der sætter Skel mellem Nationerne, men kun deres Anlæg for Hæderlighed (*καλοκαγαθία*) og Retfærdighed, som er det eneste gavnlige og lige gavnlige for alle. Det er sikkert denne Tendens til at forherlige sit Folk og forkynde Verden dets gode Forhold til det almægtige Rom, der har givet Forfatteren Pennen i Haanden, mere end Trangen til historisk Forskning og den Sandhedskjærlighed, han skilte med⁵. Det er forstaaeligt, at denne Tendens anbefalede ham til Renegaten Josephos til hensynsløs Udnyttelse. Hans Navn kan vi ikke angive; med den ovenfor vundne Tidsbestemmelse af ham stemmer det, at han har oplevet Vesuvs Udbrud i Aaret 79, hvorom han »senere vil fortælle«, som Josephos troligt skriver ham efter⁶, uagtet det ligger ganske udenfor hans Emne. Hvad han har leveret Josephos af Stof, er i historisk Henseende af meget blandet Værdi, og Josephos'

¹ XX 48. ² XIX 328 ff. ³ XIV 186 ff.; 265 ff. ⁴ XVI 174 ff. ⁵ XX 156 f. ⁶ XX 144.

skamløse og letsindige Omgang dermed har vanskeliggjort Benyttelsen deraf, foruden at den stiller Josephos selv i et meget uheldigt Lys som Historieskriver. Men over denne mislige Omgang med fremmed Gods maa det ikke glemmes, at samme Josephos i »Jødekrigens« Hovedparti har efterladt os et yderst levende Stykke Historie.
